

КОНТРОЛЬ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ

В статті обґрунтовано та визначено складові, завдання та основні напрями контролю оборотних активів на машинобудівних підприємствах

Постановка проблеми. Бухгалтерський облік є основою для управління суб'єктом господарювання. Однак без організованої системи контролю не можливо досягти цілей управління навіть при чіткій організації бухгалтерського обліку. Контроль є важливою складовою та умовою ефективного здійснення будь-якої діяльності, одержання інформації про процеси, які відбуваються на підприємстві, прийняття найбільш раціональних та оперативних рішень щодо загальних і специфічних питань розвитку підприємства. Важливе місце у системі господарського контролю займає внутрішній, у складі якого, в залежності від об'єктів, можна виділити контроль необоротних та оборотних активів, контроль пасивів підприємства, контроль доходів, витрат, результатів діяльності.

Оскільки основою діяльності кожного господарюючого суб'єкта є майново-ресурсний потенціал, вважаємо за необхідне приділити увагу дослідженню питання контролю оборотних активів підприємства, які виступають одними з основних економічних ресурсів виробничої діяльності підприємств. Вони формуються з конкретною метою здійснення господарської діяльності відповідно до фінансової стратегії розвитку підприємства і ефективність їх використання позначається на фінансових результатах діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальним питанням контролю були присвячені роботи наступних вчених: Ф.Ф. Бутинця, М.Т. Білухи, О.А. Шпіга, В.М. Мурашка, Б.Ф. Усача та інших. Однак неузгодженими та не визначеними залишаються питання господарського контролю та його складових, що визначає актуальність проведеного дослідження.

Метою написання статті є дослідження особливостей організації контролю оборотних активів на підприємствах машинобудівного комплексу.

Викладення основного матеріалу дослідження. Для одержання об'єктивної оцінки здійснення контролю за використанням оборотних активів необхідно визначити основні складові та умови його організації. Тому доцільно дослідити контроль оборотних активів з точки зору організації контролюючого процесу на підприємствах машинобудівної галузі.

Відповідно до Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” [4] організація внутрішньогосподарського контролю належить до компетенції власника підприємства або уповноваженого ним органу. Оскільки відповідно до чинного законодавства відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та контролю несе власник підприємства, саме він передусім зацікавлений і зобов’язаний налагодити на підприємстві систему внутрішньогосподарського контролю, в тому числі і систему контролю виробничого споживання оборотних активів.

Суб’єктами організації контролю оборотних активів підприємства є власник, керівник та головний бухгалтер.

Основними завданнями організації контролю оборотних активів є:

1. Визначення відповідних повноважень суб’єктів в сфері контролю за оборотними активами.
2. Розробка організаційно-розпорядчих документів, які будуть регламентувати порядок проведення контролю.
3. Організація правового, технічного та методологічного забезпечення роботи суб’єктів контролю оборотних активів.
4. Розробка форм звітності за результатами проведення контролю оборотних активів.
5. Організація юридичної відповідальності.

Об’єктом організації виступає система контролю виробничого споживання оборотних активів та технічне, організаційне, методичне, юридичне забезпечення.

Ефективність системи контролю оборотних активів в багато чому залежить від можливості збору, обробки, передачі своєчасної інформації до органів управління. Отримання такої інформації залежить від надійності і якості технічних засобів для виміру, підрахунку, обміру та ін., що буде складати технічне забезпечення контролю оборотних активів. Наприклад, для контролю запасів можуть використовуватись графічні прилади, датчики, вимірювальні прилади, різноманітні лічильники, автоматизовані системи та ін., які дають можливість отримувати інформацію про кількість виготовленої продукції, використаних виробничих запасів за годину, робочий день, неділю. Крім цього до технічного забезпечення управління та контролю оборотних активів можна віднести і телефони, комп’ютери, принтери, ксерокси та інші апаратні засоби.

Контроль оборотних активів необхідно організовувати на всіх рівнях управління. В результаті чого він отримує певну ієрархію: нижній рівень – безпосередньо контроль за виробничими запасами, МШП, незавершеним

виробництвом, напівфабрикатами, готовою продукцією, товарами, який на машинобудівних підприємствах здійснюється бригадами, дільницями, групами, середній – до вище перерахованих об'єктів контролю відносяться грошові кошти, розрахунки з дебіторами та ін. (цехи, служби, відділи), вищий рівень – здійснюється контроль за всіма видами оборотних активів (керівник та заступники).

Така ієрархічна організація контролю оборотних активів зумовлена тим, що всі перераховані органи приймають участь чи забезпечують господарську діяльність та використовують ресурси підприємств.

Крім того, якщо підприємство має філії, відокремленні структурні підрозділи та ін., контроль оборотних активів організовується відповідно до організаційної структури управління.

Організаційне забезпечення пов'язане з упорядкуванням взаємовідносин між працівниками, функціональними органами контролю оборотних активів, тобто здійснюється розподіл контролюючих функцій. В залежності від суб'єктів здійснення в системі контролю оборотних активів можна виділити наступні напрями: бухгалтерський, технологічний, адміністративний контроль.

Методичне забезпечення контролю оборотних активів – це формування сукупності методів та процедур, за допомогою яких здійснюється відбір інформації, яка необхідна для виявлення відхилень цілей управління оборотними активами.

В сучасних умовах, коли зросли обсяги потрібної інформації, необхідно організувати таку методику контролю оборотних активів, яка буде допомагати спеціалістам ефективно вирішувати контрольні ситуації, при цьому передбачаючи наслідки, що не настали [5, с. 171].

Юридичне забезпечення контролю оборотних активів пов'язане зі встановленням юридичної відповідальності за здійсненням контролю, вибором форм, методів і процедур контролю, які забезпечують повноцінну доказовість результатів контролю, однозначність у визначенні вини працівників, колективів у відхиленнях використання оборотних активів [2, с. 259].

Від виконання цих завдань залежить ефективність контролю оборотних активів. Раціональна організація контролю оборотних активів надає інформацію управлінському персоналу, яка є підставою для пошуку шляхів підвищення їх використання.

Слід зазначити, що виняткову роль у здійсненні організації контролю за оборотними активами підприємства повинні здійснювати функціональні відділи бухгалтерій. Для підвищення контрольних функцій обліку, виникає

необхідність створення таких бухгалтерій не за функціональною ознакою, а за об'єктами управління. На підприємствах такими об'єктами є: план випуску товарної продукції і його фактичне виконання; матеріальні цінності, їх якість, стан і збереження; кошти, їх збереження і використання; здійснення розрахунків з бюджетом та ін. Контрольні функції працівників так званої "спеціалізованої" бухгалтерії повинні сприяти ощадливому і раціональному використанню праці, правильному нарахуванню і своєчасній сплаті заборгованості перед бюджетом.

Метою бухгалтерського контролю операцій з оборотними активами є перевірка достовірності, доцільності, законності здійснення операцій пов'язаних з рухом, формуванням, використанням активів підприємства.

Основними завданнями бухгалтерського контролю операцій з оборотними активами є:

- вивчення законності і доцільності проведення операцій з оборотними активами, своєчасності і повноти оприбуткування та витрачання;
- перевірка фактичної наявності оборотних активів;
- визначення правильності ведення синтетичного та аналітичного обліку оборотних активів;
- оцінка, повноти та правильності відображення господарських операцій з оборотними активами в бухгалтерському обліку та звітності;
- перевірка дотримання підприємством податкового законодавства по операціях пов'язаних з оборотними активами;
- перевірка організації обліку придбання, виробництва та витрачання ТМЦ;
- перевірка повноти оприбуткування ТМЦ при належності документів, які підтверджують їх придбання;
- перевірка законності списання ТМЦ при втратах;
- перевірка стану збереження готівки в касі;
- перевірка своєчасності одержання і обробки виписок банку по всіх відкритих рахунках;
- виявлення напрямів використання коштів, що зберігаються на банківських рахунках, оцінка правильності проведення взаємозаліків з кредитною установою;
- вивчення законності операцій з дебіторською заборгованістю та її відображення в обліку;
- перевірка правильності створення резерву сумнівних боргів.

Методика внутрішньогосподарського контролю оборотних активів передбачає визначення методів контролю або їх сукупність, які будуть використовуватись в процесі контролю оборотних активів. Достовірність здійснення операцій з оборотними активами встановлюються за допомогою прийомів документального і фактичного контролю.

До найважливіших методів контролю фактичної наявності майна в натурі належать: обстеження, інвентаризація, перевірка.

Обстеження проводиться по визначеному колу питань або одному із них шляхом ознайомлення на місці з окремими видами оборотних активів. При цьому використовуються різні методичні прийоми фактичного і документального контролю, проте не обов'язково вдаватись до перевірки первинних документів і облікових записів як із сторони їх законності, так і достовірності. Обстеження проводиться нерегулярно і оформляються, як правило, довідками або доповідними записками.

Перевірка – це фактичне вивчення окремих питань використання оборотних активів або дій апарату управління на підставі заяв, сигналів, скарг або відповідно до плану роботи суб'єкта, що контролюється. Перевірка, в основу якої покладені документи, носить назву документальної. Вони, як правило, не потребують використання складних методик перевірки і застосування професійних знань та вмінь в галузі контрольно-ревізійної діяльності [2, с. 55].

Інвентаризація – це метод встановлення наявності та стану наявних оборотних активів, що здійснюється як огляд і підрахунок перевіряючим або працівниками під його контролем. У процесі інвентаризації чи вивчення окремих об'єктів оборотних активів здійснюється їх огляд щодо наявності, властивостей, придатності, якості як носія потреби тощо. Наприклад, до підписання чек є документом; після підписання він стає активом; після анулювання він знову стає документом. Фактично фізичний огляд чека як активу може провадитись лише тоді, коли він підписаний [1, с. 56].

При документальному контролю оборотних активів використовуються такі прийоми як формальна, арифметична, нормативно-правова, економічна, зустрічна перевірки, взаємний контроль.

При фактичному контролю оборотних активів застосовуються наступні прийоми: огляд, обстеження, контрольне придбання, контрольний запуск сировини і матеріалів, контрольне приймання продукції за якістю і кількістю, дослідження операцій на місці.

Прийоми фактичного й документального контролю схожі за призначенням, відмінність між ними полягає лише у тому, що основою документального контролю є перевірка документів, тоді як фактична перевірка дає можливість встановити реальний стан оборотних активів. Згадані прийоми застосовуються у поєднанні й взаємозв'язку, адже аналіз інформації щодо документів може передувати фактичній перевірці або відбуватися у процесі чи після її проведення, а метою фактичної перевірки найчастіше є з'ясування достовірності даних, зазначених у документації. Так наприклад, при інвентаризації, обстеженні, перевірці оборотних активів застосовуються такі прийоми документального контролю як нормативно-правова та економічна перевірка (встановлення законності відображених документах господарських операцій пов'язаних з рухом, наявністю, використанням оборотних активів та доцільністю їх здійснення), формальна перевірка (встановлення правильності заповнення реквізитів, прославлення натуральних вартісних вимірників, наявність підписів осіб, відповідальних за здійснення операцій пов'язаних з рухом, наявністю, використанням оборотних активів), арифметична перевірка (визначення правильності арифметичних розрахунків натуральних і вартісних вимірників).

При здійсненні контролю оборотних активів необхідно застосувати економічний аналіз, тобто визначити систему показників, які будуть характеризувати наявність, рух, ефективність використання оборотних активів. До таких показників слід віднести: показники наявності та використання оборотних активів, ліквідності та оборотності. Це дає можливість порівняти показники з плановими і при необхідності розробити рекомендації по їх доведенню до встановлених значень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволяє сформулювати наступні висновки:

1. При ефективній системі контролю можна отримати зниження витрат пов'язаних з незадовільною системою контролю за якістю та кількістю оброби активів, що надходять на підприємство, а також попередити псування та безконтрольне їх використання. В системі контролю оборотних активів підприємства доцільно виділити наступні напрями: бухгалтерський, технологічний, адміністративний контроль оборотних активів. Такий поділ забезпечить досягнення цілей контролю оборотних активів, надасть можливість становити функціональну залежність між контрольними функціями різних підрозділів підприємств машинобудівного комплексу.

2. Бухгалтерський контроль оборотних активів підприємства необхідно здійснювати у двох напрямках: 1) перевірка їх фактичної наявності, яка здійснюється за допомогою інвентаризації (при застосуванні прийомів фактичного контролю); 2) перевірка правильності відображення операцій пов'язаних з оборотними активами в обліку і звітності, яка здійснюється за допомогою прийомів документального контролю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бодюк А. Методи податкового контролю (аудиту) // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 9. – С. 54-57.

2. Бутинець Ф.Ф., Войналович О.П., Томашевська І.Л. Організація бухгалтерського обліку: Підручник для студентів спеціальності 7.050106 “Облік і аудит” вищих навчальних закладів / За ред., д.е.н., проф., Заслуженого діяча науки і техніки України Ф.Ф. Бутинця . – 4-е вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП “Рута”, 2005. – 528 с.

3. Жиглей І.В. Бухгалтерський облік валютних операцій: порядок визнання та методи оцінки: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Спеціальність 08.06.04. – бухгалтерський облік, аналіз та аудит. – Тернопіль, 2003. – 528 с.

4. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”, прийнятий Верховною Радою України 16 липня 1999 р., № 196-IV.

5. Кочерин Е.А. Контроль в системе управления социалистическим производством. Вопросы теории и практики. – М.: Экономика, 1982. – 216 с.